

Fiktivní postava pana Testa, jejímž původcem jsem se stal v dobách mládí zpola literárního, zpola samotářského, nebo... hloubavého, žila, jak se zdá, od oněch zavátých let určitým *životem* – který jí propůjčili někteří čtenáři spíš díky tomu, co zamlčovala, než co doznala.

Teste se zrodil ve věku opojeném vlastní vůlí, v období podivných orgií sebeuvědomění – v místnosti, kde svá první léta strávil Auguste Comte.

Byl jsem tehdy zachvácen prudkou nákazou preciznosti. Zpozdilou touhu věci pochopit jsem stupňoval až po krajní mez a pátral jsem v sobě po kritických bodech schopnosti soustředění.

Snažil jsem se tedy ze všech sil prodloužit poněkud dobu, po kterou má pozornost byla s to upnout se k určitým myšlenkám. Ke všemu, co jsem mohl zvládnout snadno, jsem cítil lhostejnost, skoro zášť. Domníval jsem se, že člověk má vyhledávat zážitek vypjatého úsilí, a úspěšných výsledků, které jsou jen přirozenými plody vrozených vloh, jsem si nevážil. A tak jakékoli výsledky – a tudíž i *díla* – pro mne znamenaly mnohem méně než energie jejich tvůrce – podstata toho, k čemu se vzpíná jeho naděje. Což dokazuje, že trochu teologie lze najít ve všem.

Literatura, a dokonce i celkem precizní tvorba básnická, mi byla podezřelá. Akt psaní vyžaduje vždycky do určité míry zřící se inte-

lektu. A je například dobře známo, že podmínky literární četby vylučují přílišnou přesnost jazyka. Intelekt by na běžném jazyce nejraději vymáhal dokonalost a čistotu, které přesahují jeho možnosti. Přitom takoví čtenáři, kteří z četby nemají požitek, nevyžaduje-li na nich vzeptě ducha, jsou vzácní. Pozornost většiny můžeme upoutat jen pomocí určité zábavnosti; pak ovšem jde o pozornost pasivní.

Kromě toho mi připadalo nedůstojné, abych dělil svou ctižádnost mezi snahu působit na druhé a vášnivou potřebu poznat a chápat sebe sama v pravé podobě, aniž cokoli opomenu, příkráším či omluvím.

Zavrhoval jsem nejenom Písemnictví, ale takřka i veškerou Filozofii jakožto Věci vágní a Věci nečisté – jimž jsem vzdoroval z celého srdce. Tradiční náměty filozofické spekulace mne vzrušovaly tak skrovně, že to ve mně vyvolávalo údiv nad filozofy nebo i nad sebou. Nepochopil jsem, že nejuvznešenější problémy se zdaleka nekladou samy a že za svůj ohlas a oblibu do značné míry vděčí určitým *konvencím*, které musíme znát a přijímat, chceme-li do světa filozofů najít přístup. Mládí konvence chápe a má chápat nesprávně: v tom věku se s nimi duch buď slepě potýká, nebo se jim slepě podřizuje. Člověk na samém začátku reflexivního života není s to pochopit, že pouze libovolná řešení nám dovolují klást základy, ať jde o cokoli: o jazyk, společnost, znalosti, umělecká díla. Já však jsem pro to měl tak málo pochopení, že jsem si jako pravidlo stanovil považovat sám pro sebe za bezcenné nebo opovrženímhodné všechny názory a duševní návyky, které mají původ v životě pospolitém, v našich vnějších vztazích k ostatním, a které v dobrovolné samotě zanikají. A dokonce jsem nemohl myslet bez odporu na všechny ty představy a city, které v člověku budí či podněcují pouze jeho útrapy a obavy, jeho naděje a děsy; které neplynou samovolně z prostého pozorování věcí a vlastního nitra.

Cílem mého úsilí bylo oprostít se na své *skutečné* vlastnosti. Přitom jsem neměl valnou důvěru ve své schopnosti a snadno jsem v sobě našel všechny důvody k tomu, abych se nenáviděl; byla mi však oporou má bezmezná touha po čistotě, pohrdání jistotami a modlami, má nechuť ke všemu snadnému a smysl pro vlastní meze. Vytvořil jsem si vnitřní ostrov, na jehož ohledávání a opevňování jsem marnil svůj čas...

Pan Teste se zrodil kteréhosi dne z čerstvé vzpomínky na takové stavy.

Tím je mi tedy stejně podobný, jako dítě zplozené v okamžiku hluboké vnitřní proměny je podobné otci, který se od sebe uchýlil.

Snad se stává, že člověk čas od času dá napospas životu výjimečný plod výjimečné chvíle. Koneckonců není přece vyloučené, že svéráznost některých lidí, hodnotný či zavrženíhodný smysl jejich vybočení, mohou být někdy důsledkem okamžitého stavu jejich ploditelů. Snad se tak přenáší to, co je nestálé, a domůže se jistého uplatnění. Vždyť přece právě zde spočívá v řádu ducha funkce našich děl, projev talentu, sám cíl práce, a vůbec podstata onoho *bizarního pudu, který nás nutká zajistit tomu, co jsme nabyli nejvzácnějšího, možnost nás přežít.*

Vracím-li se opět k panu Testovi a shledávám, že existence jedinice takového založení by v realitě nepřetrvala několik čtvrtí hodiny, mohu přesto tvrdit, že už sám problém té existence a jejího trvání je s to poskytnout mu jakousi formu života. Ten problém je zárodek. A zárodky žijí; jsou to ovšem zárodky, které se rozvinout nemohou. Pokoušejí se žít, dorůstají v zrůdy, a zrůdy hynou. Víme o nich vlastně jen díky té *nápadné vlastnosti*, že nemohou přetrvat. Abnormální bytosti jsou ty, které mají vyhlídku na poněkud kratší budoucnost

než bytosti *normální*. Podobají se leckterým myšlenkám obsahujícím skryté kontradikce; vyvstávají v mysli, zdají se svéprávné a plodné, avšak jejich následky je vyvrátí a jejich působnost se jim brzy stane osudnou.

– Kdo ví, zda u většiny těch úžasných myšlenek, nad nimiž se celá staletí trápila řada velikánů a bezpočtu duchů bezejmenných, nejde vlastně o psychické zrůdnosti – *Ideové Zrůdy* – jimž dáváme průchod bezmála všude, aniž si uvědomujeme, že otázky bychom měli klást rozumně jenom tomu, co nám skutečně může odpovědět.

Jenomže zrůdy z masa a krve hynou záhy. A přesto jakés takés existence dosáhly. Sotvaco je poučnější než uvažování o jejich osudu.

Proč nemůže žít pan Teste? – Právě ta otázka je jeho *duší*. *Sama už vás v pana Testa proměňuje*. Vždyť on není nic jiného než samotný démon možnosti. Ovládá ho potřeba zjistit, co všechno může. Pozoruje se, provádí manipulace, nechce dát manipulovat sebou. Zná pouze dvě hodnoty, dvě kategorie, a to kategorie vědomí redukovaného na vlastní úkony: *možné a nemožné*. V tomto podivném mozku, kde filozofie mnoho neplatí, kde jazyk je neustále vystaven obžalobám, se nevyskytne myšlenka, která by nebyla doprovázena pocitem prozatímnosti; naději přetrvat má jen čekání a plnění vymezených úkonů. Jeho krátký intenzivní život je vynaložen na kontrolování mechanismu, v němž jsou založeny a organizovány vztahy známého a neznámého. A dokonce i svých skrytých a transcendentních schopností užívá k tomu, aby tvrdošijně předstíral vlastnosti izolovaného systému, kde nekonečno nemá místo.

Máme-li o takové zrůdě poskytnout jakousi představu, vylíčit její vzezření a mravy, načrtnout alespoň hipogryfa, jakousi chiméru intelektuálního bájesloví, vyžaduje to – a tedy i omlouvá – používání, ne-li přímo vytváření jazyka přepjatého, někdy důrazně abstraktního.

Nelze se při tom obejít ani bez určité nenucenosti, a dokonce tu a tam i špetky oné neomalenosti či obhroublosti, kterou si dovoluujeme vůči sobě samým. Na toho, kdo je v nás, ohledy nemáme.

Text, který se podřizuje těmto velmi speciálním podmínkám, není jistě příliš lehkou četbou v původním znění. Tím spíš musí klást překážky takřka nepřekonatelné tomu, kdo se odhodlá jej převést do cizího jazyka.^{1*}

^{1*} Tuto předmluvu napsal P. Valéry k druhému anglickému překladu „Večera s panem Testem“.